

Remiss av betänkandet "Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – en modern och ändamålsenlig lagstiftning" (SOU 2024:59) (Fö2024/01478)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i betänkandet "Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – en modern och ändamålsenlig lagstiftning" (SOU 2024:59). Utredningens förslag är av stor betydelse för Journalistförbundets medlemmar. Signalspaning innebär ett problem ur källskyddsperspektiv eftersom FRA kan inhämta signaler mellan en journalist och en källa. Eftersom signalspaningen hittills inte omfattat inhemska signaler, utan endast signaler över landsgränsen, har denna problematik varit begränsad eller i vart fall möjlig att undvika. Om FRA ges möjlighet att signalspana på kommunikation inom Sverige kommer det att kraftigt påverka journalisters möjlighet att garantera källor anonymitet.

I utredningen föreslås en ny lag om signalspaning i krig och krigsfara som innebär att signaler mellan en avsändare och en mottagare som båda befinner sig i Sverige får inhämtas om sådan inhämtning är av betydelse för att hantera yttre hot mot Sveriges säkerhet. Den nya lagen ska kunna tillämpas redan vid skärpt beredskap. Journalistförbundet avstyrker förslaget.

Journalistförbundet avstyrker utredningens förslag om att signaler i elektronisk form vid signalspaning får inhämtas oavsett om signalerna är under förmedling eller är lagrade.

I utredningen föreslås att en ny bestämmelse som möjliggör inhämtning av signaler i elektronisk form vid signalspaning i övningsverksamhet införs i lagen om signalspaning i

försvarsunderrättelseverksamhet. Övningarna ska göras "i skarp signalmiljö", det vill säga riktiga uppgifter ska inhämtas. Det kan inte uteslutas att källskyddade uppgifter inhämtas. Det är därför positivt att förstöringsskyldigheten avseende uppgifter som omfattas av källskydd kommer att gälla även övningsverksamheten. Det framgår dock av utredningen att övningar kommer att göras i samarbete med andra länder. Det kan därför inte uteslutas att uppgifter som omfattas av källskydd även kommer att hanteras av andra länders myndigheter som inte omfattas av förstöringsskyldigheten. Förstöringsskyldigheten är inte heller en garant för att uppgifter som omfattas av källskydd inte sprids. Även om uppgifterna som sådana förstörs kan en person som tagit del av dem föra uppgifterna vidare. Journalistförbundet avstyrker förslaget.

I utredningen föreslås att förbudet mot inhämtning av inhemsk trafik inte ska tillämpas i fråga om signaler i sådana brådskande situationer som innebär fara för människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Även om förstöringskravet i förhållande till källskyddade uppgifter kommer att gälla i dessa situationen riskerar förslaget att kraftigt påverka journalisters möjlighet att garantera källor anonymitet. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Signalspaning i krig eller krigsfara

I utredningen föreslås att det införs en särskild lag som reglerar vissa frågor om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet om Sverige är i krig eller krigsfara. Utredningen föreslår att signaler mellan en avsändare och en mottagare som båda befinner sig i Sverige får inhämtas om sådan inhämtning är av betydelse för att hantera yttre hot mot Sveriges säkerhet.

Förslaget innebär ett stort avsteg från den princip som hittills gällt vid signalspaning, nämligen att FRA bara får inhämta signaler om kommunikationen sker över Sveriges gräns, det vill säga att den ena parten befinner sig utomlands. Signalspaning innebär ett problem ur källskyddsperspektiv eftersom FRA kan inhämta signaler mellan en journalist och en källa. Eftersom signalspaningen hittills omfattat signaler över landsgränsen har denna problematik varit begränsad eller i vart fall möjlig att undvika. Om FRA ges möjlighet att signalspana på kommunikation inom Sverige kommer det att kraftigt påverka journalisters möjlighet att garantera källor anonymitet.

Eftersom utredningen föreslår att den nya lagen ska vara möjlig att tillämpa redan vid krigsfara innebär det att den kommer kunna användas vid så väl skärpt beredskap som högsta beredskap. Skärpt beredskap skulle potentiellt kunna gälla under en väldigt lång tid om det till exempel skulle bli krig i Sveriges omedelbara närhet. Enligt Journalistförbundet kan det ifrågasättas om det är proportionellt att införa denna typ av generell övervakning av befolkningen i Sverige. I vart fall framstår det som oproportionerligt att införa det redan vid skärpt beredskap.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Inhämtning av signaler i elektronisk form – ett förtydligande i lag

I utredningen föreslås att signaler i elektronisk form vid signalspaning får inhämtas oavsett om signalerna är under förmedling eller är lagrade. Vid inhämtning av signaler i elektronisk form får signalspaningsmyndigheten vidta de tekniska åtgärder som är nödvändiga för att genomföra inhämtningen. Förändringen beskrivs i utredningen som ett förtydligande av regelverket. Enligt Journalistförbundet kan det dock ifrågasättas om det inte de facto innebär en stor förändring av hur verksamheten ska bedrivas. Ordet "signalspaning" är ett begrepp som tydligt beskriver att signaler som är under förmedling övervakas. Det kan dock ifrågasättas om ordalydelsen inrymmer även inhämtning av signaler som är lagrade. Detta eftersom lagrade uppgifter per definition inte kan anses vara signaler. Det kan också ifrågasättas om det verkligen var syftet från början att lagstiftningen skulle omfatta lagrade uppgifter. Enligt Journalistförbundet rör det sig om en stor förändring av regelverket som bör föregås av noggrann utredning. Det bör också göras en riskanalys i förhållande till förstöringsskyldigheten kopplad till källskyddet.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Signalspaning i övningsverksamhet

I utredningen föreslås att en ny bestämmelse som möjliggör inhämtning av signaler i elektronisk form vid signalspaning i övningsverksamhet införs i lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet. Förslaget innebär att signaler i elektronisk form som sänds mellan en avsändare och en mottagare som båda befinner sig i Sverige och signaler som lagras i Sverige får inhämtas vid signalspaning i övningsverksamhet. När övningen är avslutad ska uppgifterna raderas. Hur övningsverksamheten ska bedrivas beskrivs endast översiktligt i utredningen och det är därför svårt att bedöma hur stora inhämtningsbehoven, och därmed intrången i den personliga integriteten, i praktiken kommer att bli.

I utredningen står det: "Förslaget innebär att Försvarets radioanstalt får delta med signalspaning i övningar i den skarpa signalmiljön. Genom övning med signalspaning i skarp signalmiljö kan Försvarets radioanstalt enskilt och tillsammans med Försvarsmakten utveckla och förbereda verksamheten inför beredskapshöjning, krig och krigsfara på ett sätt som inte är möjligt enligt den nuvarande regleringen. I första hand är det fråga om gemensam övningsverksamhet tillsammans med Försvarsmakten. Men Försvarets radioanstalt kan även komma att bedriva övningsverksamhet på egen hand. I ett större totalförsvarssammanhang skulle det också kunna förekomma att andra myndigheter deltar i övningarna."¹

Det framgår vidare i utredningen att det kan handla om mindre övningar men även omfattande övningar: "Övningsscenarierna kommer dock att påverka inhämtningsbehoven vid respektive tillfällen, till exempel kan de komma att skilja sig åt vid en mindre, lokal övning i jämförelse med en större internationell övning med många deltagare."² Det kan inte uteslutas att inhämtningsbehoven kommer att bli omfattande och att många personer kommer att omfattas av den nya signalspaningen i övningsverksamhet inom Sverige. Mot den bakgrunden får det också förutsättas att intrången i den personliga integriteten kommer att bli omfattande. Även om förslaget gäller övning ska övningarna göras "i den skarpa signalmiljön" det vill säga riktiga människor kommer att drabbas. Det kan jämföras vid att polisen skulle öva på husrannsakan i skarpa lägen. Även om inga uppgifter sparas i signalspaningsfallet eller ägodelar beslagtas i husrannsakanfallet är integritetskränkningen verkligen och potentiellt stor. Enligt Journalistförbundet innebär förslaget därför en sådan begränsning av fri- och rättigheter som avses i regeringsformen (RF) 2 kapitlet, 20 §, 2 punkten. Det innebär också att det ska göras en proportionalitetsbedömning av förslaget enligt RF 2 kap. 20 §. En sådan bedömning saknas i utredningen, vilket får anses vara en brist.

Som framgår av ovan innebär signalspaning ett problem ur källskyddsperspektiv eftersom FRA kan inhämta signaler mellan en journalist och en källa. I utredningen föreslås att förstöringsskyldigheten i 7§, lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet ska gälla signalspaning i övningsverksamhet. Det är enligt Journalistförbundet positivt. Som framgår av ovan kommer dock även övning tillsammans med andra länder att förekomma. Det kan därför inte uteslutas att uppgifter som omfattas av källskydd även kommer att hanteras av andra länders myndigheter som inte omfattas av förstöringsskyldigheten. Förstöringsskyldigheten är inte heller en garant för att uppgifter som omfattas av källskydd inte sprids. Även om uppgifterna som sådana förstörs kan en person som tagit del av dem föra uppgifterna vidare.

Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget om en ny bestämmelse som möjliggör inhämtning av signaler i elektronisk form vid signalspaning i övningsverksamhet införs i lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet.

Inhämtning av inhemsk trafik i vissa brådskande situationer när liv, hälsa eller egendom är i fara

I lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet finns ett förbud mot inhemsk signalspaning, det vill säga signaler som sänds mellan en avsändare och en mottagare som båda befinner sig i

¹ Se SOU 2024:59, Signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet – en modern och ändamålsenlig lagstiftning, sid 142 f.

² Aa, sid 143.

Sverige. I utredningen föreslås att förbudet mot inhämtning av inhemsk trafik inte ska tillämpas i fråga om signaler i sådana brådskande situationer som innebär fara för människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom.

Förslaget innebär ett stort avsteg från den princip som hittills gällt vid signalspaning, nämligen att FRA bara får inhämta signaler om kommunikationen sker över Sveriges gräns, det vill säga att den ena parten befinner sig utomlands. Signalspaning innebär ett problem ur källskyddsperspektiv eftersom FRA kan fånga upp signaler mellan en journalist och en källa. Eftersom signalspaningen hittills omfattat signaler över landsgränsen har denna problematik, som framgår ovan, varit begränsad eller i vart fall möjlig att undvika. Om FRA ges möjlighet att signalspana på kommunikation inom Sverige kommer det att kraftigt påverka journalisters möjlighet att garantera källor anonymitet. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Utredningen föreslår ingen förändring av förstöringsskyldigheten kopplat till källskyddet (7§, 2 punkten, lagen om signalspaning i försvarsunderrättelseverksamhet). Det innebär att uppgifter som inhämtats enligt lagen omgående ska förstöras om innehållet avser uppgifter som omfattas av källskydd, även i en brådskande situation som innebär fara för människors liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom. Det är enligt Journalistförbundet positivt att det grundlagsreglerade källskyddet värnas genom att kravet på att förstöra uppgifter som omfattas av källskydd upprätthålls.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet